

Sobre la pàtria i la nació

Pàtria i nació, patriotisme i nacionalisme, han estat termes usats i abusats, confosos i confusos, barrejats i emprats sense distincions, i no veig quina solució pugui tindre, a hores d'ara, si no és prendre-ho amb paciència i, en tot cas, avisar abans de gastar-los. I sobretot donar-los algun contingut positiu, constructiu i civil. De tant en tant (tal com he fet fa alguns dies, vista l'agitació amb què es mou ara mateix el tema, que d'altra banda no ha deixat mai de ser vivament actual) torne a fullejar un llibre que vaig llegir fa quinze anys, i sobre el qual llavors ja vaig escriure una mica. Un llibre de títol ben suggeridor, *Per amore della patria*, l'autor del qual és professor d'història de la filosofia a Ferrara. El llibre del professor de Ferrara porta com a subtítol *Patriotismo e nazionalismo nella storia*, i simplifica la qüestió d'una manera perfectament filosòfica: fent definicions a priori, afirmant què és bo i què és dolent, i aplicant després les definicions i afirmacions elegides. De manera que el patriotisme és una virtut útil i necessària, i el nacionalisme és un vici nefast i destructiu. La pàtria, doncs, seria cosa cívica i admirable, la *res publica*, la comunitat de ciutadans iguals i lliures, i la nació és un monstre intolerant, homogeni, excloent i tancat. Em sembla molt bé fer les distincions que cal entre els aspectes positius i negatius del mateix fenomen (perquè el fenomen és el mateix, amb la doble cara que tenen sempre els processos històrics, els sistemes socials, i la vida mateixa dels pobles i societats), però és ingenu pensar que per atribuir-los noms diferents la realitat històrica i present, i la futura, seran també diferents: si el Partit Nacionalista Escocès, per exemple, es diguera Partit Patriota Escocès, seria més virtuós, cívic i admirable? I si el Front National de Le Pen es diguera Front Patriotique, vol dir que seria molt progressista i democràtic? Ací, com passa tan sovint, els noms no fan la cosa, i a més són intercanviables. El llibre del professor Viroli està ben farcit de citacions, reflexions i sermons morals per afirmar que la gent d'esquerra, marxistes o no, els progressistes i els liberals en el bon sentit de la paraula, han fet molt mal fet d'oblidar el patriotisme. Que el patriotisme era el sen-

Joan Francesc Mira

tit cívic i l'amor a la llibertat, la pàtria era la república, i tot això ho hem deixat en mans de la dreta, que era nacionalista, retrògrada, ètnica i cavernària. I que per culpa d'això la dreta ha arribat a destruir les pàtries confonent-les intolerablement

amb les nacions, i ha desacreditat el patriotisme posant-lo en el mateix cabàs que el nacionalisme.

No ho tinc tan clar, ni de prop ni de lluny, i no m'hi faria tan fort en les interpretacions o aplicacions d'uns termes d'ús intercanviable i arbitrari (els termes, no l'ètica ni la ideologia). De fet, els nacionalismes europeus, i no europeus, històrics i presents, des de bon principi han emprat el llenguatge del patriotisme, i no veig com la terminologia pugui alterar retrospectivament la història. Els cubans revolucionaris cantaven "Patria o muerte es mi destino", que són paraules dignes de l'*Himno de la Legión*, però també a mi l'educació franquista em parlava molt més de la *patria* que de la *nación*. I si és veritat que el bàndol feixista i clerical es deia "nacional", també és cert que a les casernes de la Guàrdia Civil posa "Todo por la patria" i no "Todo por la nación". Al segle passat, els carlistes lluitaven "por Dios, la Patria y el Rey", i els "liberals" es deien alhora "patriotes" i "nacionals". Tampoc no són tan diferents, si bé es mira, els "morts pour la patrie" de qualsevol poblet francès, dels "caídos por Dios y por la patria" dels monuments espanyols. O de qualsevol altra pàtria o nació. A mi, però, em fa l'efecte que si una certa esquerra intel·lectual deixà en mans de la dreta l'amor de la pàtria i la dignitat del patriotisme, és perquè també havia deixat en les mateixes mans la nació, la nacionalitat i el nacionalisme. I si la pàtria és l'espai substancial de la responsabilitat civil i política, si el patriotisme ha de ser sobretot una responsabilitat moral comuna i compartida, benvingudes sien aquestes antigues novetats: ací, els qui ens diem, o ens diuen, aproximadament *nacionalistes* ("nacionalistes catalans", o "valencians nacionalistes", per exemple) fa ja molts anys que pensem i practiquem exactament això. Si l'amor a la pàtria és –i sí que ho és– "l'amore della libertà comune", demanem ser comptats en la nòmina dels patriotes.

“Els cubans revolucionaris cantaven ‘Patria o muerte es mi destino’, que són paraules dignes de l’‘Himno de la Legión’, però també a mi l’educació franquista em parlava molt més de la ‘patria’ que de la ‘nación’. I si és veritat que el bàndol feixista i clerical es deia ‘nacional’, també és cert que a les casernes de la Guàrdia Civil posa ‘Todo por la patria’ i no ‘Todo por la nación’”